تحریری کورس مناظرہ

تشریحات النابغة

فی

حل المسائل المختلفة

من ملفوظات

شیخ الاسلام سلطان المناظرین نابغۃ العصر شیخ القرآن والحدیث شہید ابن شہید

ابو العزیز غلام حضرت غلام الحنفی شہید عرف نابغہ تقبلہ اللہ

تحریر و ترتیب

سید محمد ثواب

ابن سید اکاخیل بابا صاحب

دوھمہ حصہ

ناشر

مدرسہ حدیقۃ الاحناف

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

مسئلة القراءة خلف الإمام :

التحقيق في القراءة خلف الإمام :

أعوذ بالله من الشيطن الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم : ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ سورة الاعراف آيت : ۲۰۴.

بله مسئله د قراءت خلف الامام ده اربعة ائمه کې ثلاثة ائمه مونځونه دوه قسمه دي ځه جهري دي ځه سري دي په جهري مونځونو چې د سحر ماښام او ماخوستن دي.

جمهور ائمه چې ثلاثة ائمه دي امام مالک، امام احمد امام ابو حنيفة رَحِمَهُمُ اللّٰهُ په دغه دري مونځونو کې مقتدي لپاره لوستل د فاتحې او د سورة مکروه ګڼي په کراهيت تحريمي سره.

او امام شافعي رَحِمَهُ اللّٰهُ په جهري مونځونو کې هم مقتدي لره د فاتحې قائل دي خو هغه وايي چې په سکتاتو د امام کې دي ولوستلې شي چې مخالفت د فاستمعوا له وانصتوا سره رانه شي.

امام چې د دوه آيتونو مينځ کې لږ غلې کيږي نو دغه وخت کې دې وايي ولا الضالين سره چې کومه سکته کيږي نو دغه وخت کېدې وايي البته د جمهورو ثلاثه ائمه وو دا قول چې جهري مونځونو کې قرائت د فاتحې او د سورة مکروه دي.

په دې کې امام احمد رَحِمَهُ اللّٰهُ يو ځه تفرد لري هغه وايي چې تر کوم ځای پورې د امام آواز مقتديان اوري تر هغه ځای پورې کراهيت دي کومو مقتديانو ته چې د امام آواز نه رسيده هغوي فاتحه وروسته د امام پسې لوستلې شي داد امام احمد رَحِمَهُ اللّٰهُ قول دي.

امام مالک امام ابو حنيفة رَحِمَهُمَا اللّٰهُ په جهري لمونځونو کې مقتدي لره د قرائت سخته منع کوي بالکليه يې قائل نه دي د امام آواز اوري او که نه اوري خو په جهري لمونځونو کې يې قائل نه دي.

امام احمد رَحِمَهُ اللّٰهُ اصلي علت پسې تللې دي چې علت د منعې فاستمعوا له وانصتوا لعلکم ترحمون دا آيت دي نو استماع هغه وخت کې کيږي چې د امام قرائت څوک واوري

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

چې څوک يې نه اوري هغه ته خطاب د فاستمعوا وانصتوا متوجه نه دي امام مالک او امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ علت د منعې د قرائت للمقتدي په صلاة جهري کې يو اځې دا آيت نه ګرځوي بلکې هغه احاديث ګرځوي چې :

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة.

نو هغه قرائت له ده نه کفايت کوي ضرورت نشته دي قراءت دده لره دا په جهري لمونځونو کې شو.

هر چې سري لمونځونه دي د ماسپښين او ماز ديګر نو په دې کې ثلاثة ائمه جمهور امام مالک امام احمد امام شافعي رَحِمَهُمُ اللهُ مقتدي لره د قراءت خلف الامام قائل دي او امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ قائل نه دي.

فرق څه شي دي دا دوه امامان چې امام احمد امام مالک رَحِمَهُمَا اللهُ دوي دواړه په سري لمونځونو کې مقتدي لره د فاتحې قائل دي خو استحباباً او امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ په سري لمونځونو کې مقتدي لره د قرائت خلف الامام قائل دي او امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ قائل نه دي.

فرق څه شي دي دا دوه امامان چې امام احمد امام مالک رَحِمَهُمَا اللهُ دوي دواړه په سري لمونځونو کې مقتدي لره د فاتحې قائل دي خو استحباباً او امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ په سري لمونځونو کې مقتدي لره د قرائت قائل دي وجوباً فرق ددوي په خپل مينځ کې هم راغې خو زمونږ مقابله کې خو جمهور شول چې د قرائت خلف الامام قول يې په سري لمونځونو کې وکړو او امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ دا قول نه کوي.

امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ سري او جهري لمونځونو کې د منعې د قرائت قائل دي چې مقتدي لره قرائت نشته خو دې کې څومره فرق دي هغه وايي چې په جهري لمونځونو کې مقتدي لره قرائت مکروه دي په کراهيت تحريم سره او په سري لمونځونو کې مقتدي لره قرائت مکروه دي په کراهيت تنزيهي سره خلاف اولی که ماسپښين او ماز ديګر لمونځونو کې مقتدي فاتحه لولي خلاف الاولى دي عند الاحناف ناروا نه ده زه يې هم کله کله وايم خو بعضې کسان چې نزدې راسره ولاړ وي هغوي تفکر کې شي چې مولوي صاحب وهابي شو او که څنګه هغه لمونځ سري وي جهري نه وي په سري لمونځ کې مقتدي لره مقتدي فاتحه لوستلې شي جائزه ده احناف يې هم جائز ګڼي او درې واړه امامان يې هم جائز ګڼي.

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

د امام احمد او امام مالک سره د امامنا په سري لمونځونو کې دغه اختلاف دي چې امامنا افضلیت ترک ته ورکوي او امامین افضلیت قرائت له ورکوي په سري کې پاتې شو.

امام شافعي رَحِمَهُ اللَّهُ هغه خو د وجوب قائل دی د فاتحې داد اربعة ائمه وو قول شو د اربعة ائمه نه سوا ددې زمانې اهل حدیث چې دي هغوي یو پنځم مذهب جوړ کړې دي دوي خلکو ته وایي چې مونږ د څلورو مذهبونو نه خروج نه کوو خو ډیر مسائل دي چې خروج يې کړې دي یو ه ترې نه دغه جزیه ده هغوي خروج دا کړې دي چې امام شافعي رَحِمَهُ اللَّهُ مقتدي له قول د وجوب د فاتحې وکړو نو فقط د فاتحې قول يې کړې دي د فاتحې نه زائد د قرائت قول يې نه دي کړي.

وهابیان مقتدي له د فاتحې د وجوب قائل دي او د قرائت د جواز قائل دي دوي وایي چې قرائت هم پسې کولې شي خو البته دا خبره په سري لمونځ کې کوي هر چې جهري لمونځ دي نو جهري کې دوي یو ځان ته مذهب جوړ کړو چې د فاتحې لوستل مقتدي له دا واجب دي خو عام قرائت به نه کوي په کې که سکتاتو کې کوي وه دې کړي ګنې نه دي کوي.

نو فرق راولي په مینځ د قرائت الفاتحه او د قرائت القرآن کې او په دې زمونږ ډیر احناف هم عوام علماء او بعضې علماء غیرِ محققین هم تیروځي هغوي هم دا وایي چې کوم ځای کې منع راغلې منع د قرائت راغلې ده او قرائت خو فاتحې ته نه ویل کیږي هغه خو سورة ته ویل کیږي.

ګورئ دا اصطلاح جدیده ده په زمانه د صحابه کرامو او د اولینو تابعینو کې قرائت د فاتحې د لوستلو نه جدا په بل څیز اطلاق نه کیده هغه وخت سره فلاني د قرائت نه منع کړې نو د فاتحې نه يې منع کړې ځکه دا مذهب د سره نه وه چې فاتحه لوله او قرائت مه کوه مذهبین همدغه جوړ شوې خبره په فاتحه کې روا نه ده چې فاتحه به لولي او که نه به يې لولي نو څه رایه د قرائت شوه او څه د ترک قرائت شوه.

دا اصطلاح وروسته فقهاء جوړه کړې ده چې یو قرائت القرآن دي فرض دي او بل قرائت الفاتحه ده واجب دي دا خو روستني اصطلاح ده په زمانه د صحابه کرامو کې دا اصطلاح نه وه قرائت او قرائت القرآن او قرائت خلف الامام د ټولو اطلاق په دغه فاتحې باندې کولو.

Scanned by CamScanner

چونکې دا مسئله د ائمه وو مینځ کې اختلافي ده او جمهور په جهري کې له مونږ سره
وه هر چې په جهر کې ده :

نهي القراءة في الجهرية وهو مذهب الجمهور .

منع د قرائت په جهري کې دا مذهب الجمهور دي .

اول استدلال :

جماهير په دې کې د قرآن عظيم الشان له دې آيت نه کوي سورة اعراف آيت نمبر :
۲۰۴:

﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ کله چې لوستلې شي قرآن عظيم الشان .

فاستمعوا . غوږ کيږدي دې لره .

وانصتوا . چپ شي .

لعلكم ترحمون .

تفسير الدر المنثور جلد ٦ صفحه ٧١٩ باندې او بشکته د ډيرو صحابه کرامو تابعينو اقوال زه په دې ذکر کوم چې دا آيت کريمه نازل شوې په حق د قرائت خلف الامام باندې چې ددې آيت نزول نه وړاندې به په جهري مونځونو کې صحابه کرامو فاتحه لوستله آيت چې نازل شو منع شو له دې نه .

چا چې مخکې له دې نه قرائت خلف الامام کړې دي له دې سره هغه حکم ختم شو نو يو په دې کې قول د عبد الله بن مغفل رضي الله عنه دي چې هغه فرمايي چې آيت کريمه نازل دي په حق د قرائت خلف الامام او منع د هغې کې .

واخرج ابن ابي شيبة وابن ابي حاتم وابو الشيخ وابن مردوية عن عبد الله بن مغفل انه سئل .

له ده نه تپوس وشو .

اكلُّ من سمع القرآن يقرأ وجب عليه الاستماع والانصات .

Scanned by CamScanner

هر ځای کې چې قرآن کريم لوستل کيږي استماع انصات واجب دي .

قال لا . وايي نه هر ځای کې واجب نه دي .

انما نزلت هذه الآية . په تحقيق سره نازل شوې دغه آيت :

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ في قراءة الامام اذا قرأ الإمام فاستمع له والصت .

ګوري دا واضح دليل ددې دي چې دا ايات کريمه داخل الصلوة کې نازل دي غوږ کيښودل او انصات امام لره واجب دي ددې نه خارج بيا غوږ کيښودل مستحب دي قرآن عظيم الشان ته .

دا تاسو ته بيا د ختم په مسئله کې هم فائده درکوي دا روايت چې کله هغوي په تاسو اعتراض وکړي چې ختم ځکه ناروا دي چې دې کې ډير کسان لګيا وي يو بل ته غوږ نه ږدي دا خو د فاستمعوا وانصتوا خلاف راځي .

نو هغه خو خارج د صلاة نه دي او خارج د صلاة نه استحباب دي ايت د هغې متعلق نازل شوې نه دي داخل د صلاة کې استماع او انصات لازم دي .

دا رنګې عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه هغه هم دا فرمايي چې ددې آيت کريمه نزول نه بعد قرائت خلف الامام منع شوې دي او په خلکو يې غصه کړې ده چې څوک ددې د نزول نه بعد هم قرائت خلف الامام کوي .

تفسير الدر المنثور جلد ٦ صفحه ٧١٩ :

واخرج عبد بن حميد وابن جرير وابن ابي حاتم وأبو الشيخ عن ابن مسعود أنه صلى بأصحابه فسمع ناساً .

ملګرو ته يې مونځ کوه وايي وريدل له خلکو نه .

يقرأون . چې څه يې لوستل .

خلفه . وروسته له ده نه .

فلما انصرف . چې دې راوګرځيدلو .

قال . وي فرمايل .

أما أن لكم أن تفهموا . اوس هم تاسو ته هغه وخت رانغي چې پوه شي .

أما أن لكم أن تعقلوا . اوس هم لا عقل نه کار نه اخلي .

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ كما امركم الله . څنګه يې چې امر درته کړې هغسې شي غلي شي او غوږ کيږدي .

دارنګې عبدالله بن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغه رايه هم داده چې دا آيت کريمه داخل الصلاة په جهري کې د امام د قرائت د استماع متعلق نازل دي .

تفسير الدر المنثور جلد ٦ صفحه ٧٢١ :

واخرج ابو الشيخ عن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال كانت بنوا اسرائيل اذا قرأت أئمتهم فجاوبوهم .

بني اسرائيل داسې وه کله به چې امام د هغوي تلاوت د خپل کتاب کوه نو وروسته مقتديان به يې هم پسې لګيا وه .

فكره الله ذلك لهذه الامة . رب کريم دې امت لپاره دا بده وګڼله چې دا د يهوديانو عمل دي چې امام لګيا وي او وروسته پسې مقتديان هم شونډې ښوروي او دا د عيسويانو عمل دي چې امام لګيا وي او مقتديان هم پسې لګيا وي نو بيا يې دا وفرمائيل :

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾

دا آيت نازل شو الله پاک د دې امت له يهودي او عيسوي سره فرق وکړه چې هغوي کې به مقتديان قرائت خلف الامام کوي خو دا امتيان به يې نه کوي .

دارنګې عبدالله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رئيس المفسرين رايه هم داده چې دا آيت د قرائت خلف الامام په رد کې نازل دي په جهري لمونځونو کې .

تفسير الدر المنثور جلد ٦ صفحه ٧١٨ :

واخرج ابن مردوية عن ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال صلى النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقرأ خلفه قوم .

وروسته ترې بعضې قوم څه لوستل نو نازل شو دا آيت :

Scanned by CamScanner

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ .

دا کوم خلک چې دا جواب کوي چې مونږ يې په سکتاتو کې وايو يعنې امام چې غلې شي مونږ يې لولو او امام چې ولا الضالين ته غلې شي نو مونږ يې وايو نو د هغوي نه جواب دادی چې تاسو څومره هم په سکتاتو کې ووايي نو اول خو د نن زمانې امامان سکتې دومره کله کوي خو څه که څوک يې وه هم کړي داسې او مقتدي يې په سکته کې هم ووايي نو جواب به د فاستمعوا نه راشي .

خو د انصتوا نه به څه جواب کوي بيا يعنې غوږ دې کيښود څه د امام نه دې هم واوريدل او خپل دې هم ويلې خو بيا دې د انصتوا خلاف او که رب کريم وايي چې شه او ته چې کيږې نه هغې سره څه کوي يو اځې فاستمعوا امر خو نه دې د انصتوا امر هم متوجه دې .

دا رنګې حضرت ابوهريره رضي الله عنه هغه هم فرمايي چې دا په حق د قرائت خلف الامام يعنې د مانځه متعلق نازل دې .

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه دا قول تفسير ابن جرير الطبري جلد ۱۰ صفحه ۶۶۳ :

عن علي عن ابن عباس رضي الله عنه قوله : ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ يعني في الصلاة المفروضة .

دا امر د انصات او استماع چې دې دا په مانځه مفروضه کې دې خارج نه دې .

او روايت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه تفسير الدر المنثور جلد ۶ صفحه ۷۱۸ :

اخرج ابن جرير وابن ابي حاتم وابو الشيخ وابن مردوية وابن عساكر عن ابي هريرة رضي الله عنه في قوله : ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ قال نزلت في رفع الاصوات وهم خلف رسول الله في الصلاة .

دوي د نبي عليه السلام پسې وروسته وه آوازونه يې اوچتول داد هغې متعلق نازل شو .

امام مجاهد رحمه الله د هغه رايه هم داده چې دا په حق د قرائت خلف الامام او رد د هغې کې نازل دې .

تفسير ابن جرير الطبري جلد ۱۳ صفحه ۳۴۷ :

Scanned by CamScanner

حدثنا ابن وكيع قال حدثنا جرير وابن ادريس عن ليث عن مجاهد: ﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾ قال في الصلاة المكتوبة.

امر د استماع او د انصات فرضي مانځه متعلق دي دا جهري قيد مونږ ځکه لګوو چې دلته فاستمعوا راغلي دي که يوائې انصتوا وايي فاستمعوا نه وايي نو سري کې به هم ييا لازم واي.

دا يوه شبهه به ذهن ته راشي چې هر کله دا آيت په اجماع د مفسرينو باندې په حق د داخل الصلاة کې شو الا ما شاء الله نو امر د وجوب لپاره شو او د فرضيت د پاره شو نو په کار داوه چې چا په کې قرائت کولې مونځ يې نه واي شوي تاسو مکروه ورته ولې وايي مکروه تحريمي خو بترك الواجب راځي بترک الفرض خو نه راځي په ترک د فرضو سره خو فساد د مانځه راځي د شوافعو او د وهابيانو مونځونه پرې فاسد کړي کنه.

نو جواب دا دی چې د بعضې مفسرينو رايه دلته داده چې حضرت ابو هريره رضي الله عنه هم پرې قول کړې دي چې دا آيت کريمه په حق د سماع د خطبې کې دي دا يو قول شوې دي چې د خطبې په سماع کې دا نازل دي چې د جمعې خطبه لوستلې کيږي نو فاستمعوا له وانصتوا د بعضې کمو مفسرينو دغه رايه ده.

او چا ويلې دي چې دا په مانځه کې سلام ته وعليك وويل په جهر باندې داد هغې متعلق نازل دي يا دا قول شوې دي چې کلامات د دې ايت د نزول نه مخکې په مانځه کې هغه کلام چې هغې کې خطاب د نيوي خلکو سره وي نو دا جائز وه.

مثلاً څوک به اوپرنجيده او الحمد لله به يې وويل نو دوي به ورته داخل د مانځه کې يرحمك الله جائز ګڼل دا خطاب مع الناس دي.

چا به وويل السلام عليك دوي به وويل وعليك السلام دا جائز وه د آيت د نزول سره هغه ختم شو.

نو چې هر کله داد کومو مفسرينو رايه په دې کې متعلق الخطبه او يا هغه خطابات داخل د مانځه کې کلامات د هغې په رد کې نازل دي دا اقوال شته دي.

Scanned by CamScanner

نو آیت کې شبهه راغله په استدلال کې دلیل زمونږ قطعي الثبوت دي د قرآن کریم نص دي خو زمونږ په دعوی باندې ظني الدلالة دي یواځې قرائت خلف الامام نه شو نور تاویلات هم په کې راغله.

او کوم دلیل چې قطعي الثبوت ظني الدلالت وي افاده د فرضو نه شي کولې دواجبو کولې شي د ترک په صورت کې کراهیت تحریمي راغې فساد نه راځي.

دارنګې د سعید بن المسیب رایه داده چې داد مانځه متعلق نازل دي.

تفسیر ابن جریر للطبري جلد ۱۳ صفحه ۳۴۷:

حدثنا ابن قال حدثنا عبدالرحمن بن مهدي عن رجل عن قتادة عن سعید بن المسیب وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا. قال في الصلاة.

دارنګې د ابن الشهاب الزهري رایه داده چې داد مانځه متعلق نازل دي.

جامع البیان تفسیر الطبري جلد ۱۳ صفحه ۳۴۶:

حدثني ابو السائب قال حدثنا حفص عن اشعث عن الزهري قال نزلت هذه الآیة في فتی من الانصار.

هغه وایي نازل دي دغه آیت په باره د یو ځوان د انصارو کې چې وه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ. کلما قرأ شیئاً قرأه. ځکه به یې چې لوستل ده به هم لوستل نازل شو.

﴿وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا﴾.

دارنګې د سعید بن جبیر رایه داده چې دا په حق د مانځه کې دي.

تفسیر ابن جریر الطبري جلد ۱۳ صفحه ۳۴۸:

قال حدثنا المحاربي عن لیث عن وعن حجاج عن القاسم بن ابي بزة عن مجاهد وعن ابي لیلی عن الحکم عن سعید بن جبیر: وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا قال في الصلاة المکتوبة.

د فرض مانځه متعلق ناز دي دا دارنګې د ضحاک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رایه داده چې دا په حق د مانځه کې نازل دي.

Scanned by CamScanner

تفسير ابن جرير الطبري جلد ۱۳ صفحه ۳۴۸ :

قال حدثنا المحاربي وابو خالد عن جويبر عن الضحاك قال في الصلاة المكتوبة .

داد فرض مانځه متعلق نازل دي .

دارنګې ابراهيم النخعي دهغه رايه هم داده چې داد فرض مانځه متعلق نازل شوې دي.

ابن جرير طبري روايت ذكر كوي :

حدثنا جرير وابن فضيل عن مغيرة عن ابراهيم النخعي قال في الصلاة المكتوبة .

د حضرت سيدي رحمه الله رايه داده چې داد مانځه متعلق نازل دي .

جامع البيان تفسير الطبري جلد ۱۳ صفه ۳۴۹ :

حدثني محمد بن الحسين قال حدثنا احمد بن المفضل قال حدثنا اسباط عن السدي وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا . قال اذا قرئ في الصلاة .

نو دا امر د استماع او د انصات دغه وخت كې متوجه شو .

د ابو العالية رضي الله عنه رايه هم داده چې دا په حق د مانځه كې دي .

تفسير الدر المنثور جلد ٦ صفحه ٧٢١ :

واخرج عبد بن حميد وابو الشيخ عن ابي العالية ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا صلى بأصحابه فقرأ قرأ أصحابه خلفه .

دا به چې لوستل كول نو وروسته به هم صحابه وو څه لوستل .

فنزلت هذه الآية : وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا . فسكت القوم وقرأ النبي صلى الله عليه وسلم .

دا په جهري مونځونو كې د جمهورو قوي استدلال دي چې انصات په كار دي او استماع په كار ده او داد دغه صحابه كرامو تابعينو او تبع تابعينو اقوال وه .

Scanned by CamScanner

الاستدلالات من الاحاديث النبوية :

سنن النسائي جلد ۲ صفحه ۱۴۱ :

اخبرنا الجارود بن معاذ الترمذي قال حدثنا ابو خالد الاحمر عن محمد بن عجلان عن زيد بن اسلم عن ابي صالح عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم .

رحمت عالم صلى الله عليه وسلم وفرمايل .

انما جعل الامام ليؤتم به . ګرځولې شوې دې امام چې اقتداء وکړې شي ده پسې ترتيب ددې اقتداء دا دی :

فاذا كبر فكبروا . چې امام تکبير او وايي نو تاسو هم پسې متصل تکبير ووايي :

واذا قرأ فانصتوا . کله چې تلاوة شروع کړي تاسو چپ شي .

واذا قال . چې ووايي :

سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا لك الحمد .

تحقيق کې شيخ الالباني ددوي وايي : حسن صحيح .

سندي لحاظ باندې په حديث څه اعتراض نشته دې وهابيانو دا پرچار شروع کړې دي چې کوم خلک د امام پسې فاتحه نه وايي نو ددې خلکو مونځ نه کيږي دا اوس بار بار دا وايي او په دې يې پوسترې هم چاپ کړې دي نو ورکړې چيلنج ورته چې د اذا قرء فانصتوا حديث نه به څه جواب کوي کله چې امام قرائت کوي نو چپ شي نو دوي څه وايي نا :

اذا قرء القرآن . کله چې قرآن لولي .

فانصتوا . چپ شي .

نو فاتحه قران نه دي دا خو به تاسو له احنافو پورې خندل چې : فاقروا ما تيسر من القرآن نه د قرائت فرضيت ثابتوي او فاتحه يې ترې مستثنی کړې درجې د وجوب ته يې راوستې ده دې کې وهابيان احنافو پورې خاندي نو اوس تاسو د فاتحې او د قرائت فرق

Scanned by CamScanner

ولې کوي دوي خو د فرق قائل نه دي او د عام قرائت په شان فاتحه هم فرض ګڼي چې هر کله فاتحه د عام قرائت په شان فرض ګڼي دليل د فرضيت به څه پيش کوي :

لا صلوة لمن لا يقرأ بفاتحة الكتاب . نو دا خو ظني دي حديث دي او دليل ظني الثبوت قطعي الدلالة هغه خو افاده د وجوب کوي او د فرضيت نه شي کولې حديث خپله ظني دي نو قطعي پرې ولې ثابتوي خبرِ واحد دي نو په دې خو فرض نه ثابتيږي د فرضو دليل راکړه نو دا به پيش کوي فاقروا ما تيسر من القرآن نو د فاقروا نه يې فاتحه ثابته کړه نو اذا قرء کله چې لولي فانصتوا چپ شي نو دلته بيا څنګه فرق کوي چې فاتحه نه ده مراد سورة مراد دي او دويمه دا چې ته خو په سورة کې هم لګيا يې کنه تا هلته په دې حديث کله عمل کړې دي دوي خو د امام د سورة سره د سورت لوستلو هم اجازت ورکړې دي خو وايي فرض نه دي فاتحه فرض دي باقي مستحب دي که په حديث باندې جرحه لري نو الباني باندې يې وکړه ستا مشر وايي چې حديث حسن صحيح .

دويم حديث : مسلم جلد ۱ صفحه ۱۷۴ پاکستان چاپ د ابو موسی اشعري رضي الله عنه روايت دي تفصيلي روايت دي چې نبي اکرم صلى الله عليه وسلم يو ځل مونږ ته :

فبين لنا سنتنا وعلمنا صلاتنا . د مانځه طريقې ټولې را اوښودلې وي فرمايل .

اذا صليتم فاقيموا صفوفكم ثم ليؤمكم احدكم فاذا كبر فكبروا واذا قال غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقولوا آمين يحببكم الله فاذا كبر وركع فكبروا واركعوا فان الامام يركع قبلكم ويرفع قبلكم .

دغه حديث په دويم سند سره په ډيرو سندونو باندې امام مسلم رسوي داد امام مسلم طريقه ده چې هغه د هريو د پاره تحويل د سندونو کوي او ډير متعدد سندونه را اخلي هر متن ته وايي :

حدثنا ابوبكر بن ابي شيبة حدثنا ابواسامة حدثنا سعيد بن ابي عروبة ح وحدثنا أبوغسان المسمعي حدثنا معاذ بن هشام حدثنا ابي ح وحدثنا اسحاق بن ابراهيم اخبرنا جرير عن سليمان التيمي كل هؤلاء عن قتادة .

Scanned by CamScanner

څو سند يې قتادة رضي الله عنه ته ورسول دا بې عروبة په سند او معاذ ابن هشام د پلار هشام نه روايت کوي او د سليمان التيمي په روايت ټول روايت د قتادة نه کوي :

في هذا الاسناد بمثله وفي حديث جرير عن سليمان عن قتادة زيادت دد ې الفاظو دي :

واذا قرأ فانصتوا .

نو دا زيادت د ثقه دي مقبول دي .

وليس في حديث احد منهم فان الله قال على لسان نبيه صلى الله عليه وسلم سمع الله لمن حمده .

دا دد ې دري واړو په سند کې نشته .

الا في رواية ابي كامل وحده عن ابي عوانة قال ابو اسحاق قال ابو بكر بن اخت ابي النضر في هذا الحديث فقال مسلم ترين احفظ من سليمان فقال له ابو بكر فحديث ابي هريرة .

هغې سره به څه کوي .

فقال هو صحيح يعني واذا قرأ فانصتوا .

هغه د نسائي روايت چې مخکې ما تاسو ته ذکر کړ ابو بکر ورته وايي حديث د ابي هريرة څنګه دي دې متعلق دلته خو سند کې اختلاف راغې چې د قتادة نه بعضو رواتو زيادت اذا قرء فانصتوا کړې او بعضې نه دي کړې .

اوس هغه روايت د ابو هريرة رضي الله عنه چې نسائي کې مذکور دي هغه څنګه دي دا روايت يې وريادکړو نو امام مسلم وايي هو صحيح هغه حديث صحيح دي .

يعني اذا قرأ فانصتوا . فقال هو عندي صحيح .

امام مسلم ورته وايي زما په نزد هغه صحيح دي .

فقال لمَ لم تضعه هاهنا . هغه حديث دي دلته ولې وضع نه کړو په دې خپل کتاب مسلم کې دې حديث د حضرت ابي هريرة رضي الله عنه ولې رانه وړو .

قال . امام مسلم وايي .

Scanned by CamScanner

ليس كل شيء عندي صحيح وضعته هاهنا . ما خو دا نه دي لازم كړي چې هر صحيح حديث به زه مسلم کې راوړمه ما خو مسلم د کل صحيح احاديثو مجموعه نه ده ليکلې د مضمون موافق د رواياتو چې څومره ضرورت وي ما را اخيستې دي نور خو ډير صحيح احاديث دي ما ته معلوم دي چې صحيح دي ما مسلم کې نه دي را اخيستې نو :

ليس كل شيء عندي صحيح وضعته هاهنا . هر حديث صحيحه زما په نزد ما مسلم کې نه دي وضع کړې .

انما وضعت هاهنا ما اجمعوا عليه . چې ټول محدثين پرې اجماع لري .

نو دويم سند د ابو موسى الاشعري په روايت د قتادة نه د بعضو رواتو په زيادت سره د اذا قرأ فانصتوا د مسلم روايت پرې دال شو .

دا روايت د مسلم چې کوم کې زيادت د اذا قرء فانصتوا موجود دي دغه ابوداؤد هم ذکر کړې جلد ۱ صفحه ۱۴۰، ابن ماجه را اخيستې جلد صفحه ۶۱، مسند ابي عوانة را اخيستې جلد ۲ صفحه ۱۳۳، بيهقي را اخيستې دي جلد ۱ صفحه ۱۵۵، دار قطني را اخيستې جلد ۲ صفحه ۳۲۸.

دريم حديث : شرح معاني الآثار جلد ۱ صفحه ۲۱۸:

حدثنا احمد بن داود قال حدثنا يوسف بن عدي قال حدثنا عبيد الله بن عمرو عن ايوب عن ابي قلابة عن انس رضي الله عنه قال صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم .

مونځ وکړو نبي عليه السلام .

ثم اقبل بوجهه . مخ مبارک يې راواړوو .

فقال . وي فرمائيل .

اتقرؤن والإمام يقرأ . آيا تاسو هغه حال کې چې امام څه لولي تاسو څه لولي .

فسكتوا . خلک غلي شول .

فسألهم ثلاثاً . درې ځل يې تپوس وکړو .

Scanned by CamScanner

فقالوا . صحابه كرامو كې چا عرض وكړو .

انا لنفعل . هاو مونږ دا كار كوو چې تاسو څه لولي مونږ يې هم لولو .

قال فلا تفعلوا . نبي اكرم صلى الله عليه وسلم وفرمائل دا كار مه كوي منع راغله د شارع نه چې د امام پسې څه مه لولي .

څلورم حديث : مسند احمد بن حنبل جلد ۲ صفحه ۲۴۰ هغه حديث چې لا صلاة الا بفاتحة الكتاب دي دې وايي ؛

وحديث لا صلاة الا بفاتحة الكتاب يخص المنفرد والامام .

امام احمد وايي چې د ځان ته مونځ كوونكي او د امام متعلق دي .

فان قراءة الفاتحة في حقهما واجبة . قرائت د فاتحې په حق د دوي دواړو كې واجب ده .

كه ته وايي چې دوي خو يې فرض ګڼي واجب يې څنګه ويلې ددوي په اصولو كې د واجبو او د فرضو مينځ كې فرق نشته دوي واجب فرضو ته وايي .

دا اصطلاح د احنافو ده چې د واجبو او د فرضو مينځ كې فرق كړې دي په اثبات د دليل ظني الثبوت سره او دليل قطعي الثبوت سره احنافو دا فرق كړې دي او جماهير دا فرق نه كوي هغوي فرض واجبو ته وايي واجب فرضو ته .

فهو من العام الذي اريد به الخاص . دا هغه عام دي چې مراد ترې نه خاص دي .

واما المأموم . هر چې مقتدي دي .

فيجب عليه الانصات في الجهرية . امام احمد وايي چې هغه انصات واجب ده په جهري كې لكه مخكې ما تاسو ته ذكر كړه چې ثلاثة ائمه قرائت خلف الامام مكروه تحريمي ګڼي ځكه انصات واجب ګڼي او ترك د واجبو خو مكروه تحريمي وي .

واما في السرية فيسن له ان يقرأ الفاتحة . سري مونځونو كې ده ته مسنون ده دا ده دلته د يسن د استحباب رايه دې لري چې قرائت د فاتحې وشي .

لأن الإمام يحمل ذلك عنه . دا د اول د پاره دليل دي انصات په جهري كې ولې لازم دي امام له ده نه هغه بوج په ځان اچولې دي ، حديث دا دى ؛

Scanned by CamScanner

من كان له امام فقراءة الامام له قراءة.

د چا چې امام وي قرائت د امام قرائت د ده دي.

وهو حديث حسن روي عن جماعة من الصحابة منهم جابر بن عبدالله رضي الله عنه.

زما استدلال له دې نه دي چې ځلورم حديث چې مونږ پیش کوو هغه د من كان له امام فقراءة الامام له قراءة.

پنځم حديث: مسند احمد بن حنبل جلد ۱ صفحه ۴۵۱:

حدثنا عبدالله حدثني ابي حدثنا ابو احمد الزبيري حدثنا يونس بن ابي اسحاق عن ابي اسحاق عن ابي الاحوص عن عبدالله قال كانوا يقرؤون خلف النبي صلى الله عليه وسلم.

وه صحابه د نبي عليه السلام پسې څه لوستل.

فقال خلطتم علي القرآن. په ما مو په قرآن كې خلطيت راوسته يعني بد يې وګڼله لوستل د دوي.

تعليق شعيب الأرنوط د دې حديث نه لاندې ليكلي: اسناده حسن.

شپږم روايت: مسند ابي يعلي جلد ۸ صفحه ۴۲۳:

حدثنا محمد بن عبدالله بن نمير حدثنا محمد بن عبدالله بن الزبير عن يونس بن ابي اسحاق عن ابي اسحاق عن ابي الاحوص عن عبدالله قال كانوا يقرؤون خلف النبي صلى الله عليه وسلم في الصلاة فقال خلطتم علي القرآن.

قال حسين سليم اسد. تحقيق كوي وايي:

رجاله رجال الصحيح.

دا او هغه پاس يو مضمون دي خو ځكه مې مكرر ذكر كړو چې هغه درجه د حسن كې دي او دا صحيح دي او بل رجال يې رجال د بخاري دي.

كتاب القراءة خلف الامام د امام بخاري جلد ۱ صفحه ۱۲۳ كې باب لګوي: باب لا يجهر خلف الامام بالقراءة، امام پسې به په قرائت جهر نه كيږي.

Scanned by CamScanner

عن عبدالله قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لقوم كانوا يقرؤون القرآن فيجهرون به خلطتم علي القرآن .

په ما مو خلطيت راوستلو .

دارنګې سنن دار قطني جلد ۲ صفحه ۲٦۰ :

حدثنا محمد بن مخلد حدثنا احمد بن علي بن سليمان المروزي حدثنا احمد بن سيار المروزي حدثنا عبدان عن خارجة عن ايوب عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من صلی خلف الإمام فان قراءة الامام له قراءة .

امام پسې چې څوک مونځ کوي د امام قرائت دده قرائت دي .

دارنګې سنن الکبری للبيهقي جلد ۲ صفحه ۱٦۰ :

اخبرنا ابو عبدالله الحافظ اخبرنا ابو محمد الحسن بن حليم الصائغ الثقة بمرو من اصل كتابه كتاب الصلاة لعبدالله بن المبارك .

اخبرنا ابو الموجه اخبرنا عبدان بن عثمان اخبرنا عبدالله بن المبارك اخبرنا سفيان و شعبة وابو حنيفة عن موسى بن ابي عائشة عن عبدالله بن شداد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم .

مسند ابي حنيفة کې هم دا حديث شته دي عبدالله بن مبارك اخبرنا سفيان وشعبة و ابوحنيفة تاسو ته دا ثابتوي چې عبدالله بن مبارك بذات خود په حديثو کې هم د امام ابو حنيفه رحمه الله شاګرد دي نو عبدالله بن مبارك يواځې فقه کې شاګرد نه دي په حديثو کې هم دي د امام ابو حنيفه رحمه الله شاګرد دي هغه نه يو قول مروي دي چې هغه ووېل ابوحنيفة مسكين الحديث .

نو هغې نه وهابيانو دا جوړ کړل چې مسكين في الحديث په حديثو کې مسكين دي نه لري او د عبدالله بن المبارك دا مقصد وه چې مسكين الحديث دي معنی دا چې هغه طالب د حديثو دي او حريص په حديثو دي چې چېرته حديث ګوري نو دې يې طلبوي غواړي يې لکه سوال ګر چې په سوال شي پيدا کوي دغه شان د حديثو طالب دي .

Scanned by CamScanner

هغه لفظ د مسكين الحديث ويلې دي دوي ترې نه مسكين في الحديث جوړ كړه مسكين دلته په معنی د طالب د شي ء سره دي او حديثو ته يې مضاف كړه او اضافت بمعنی اللام دي دلته مسكين للحديث مسكين في الحديث مه جوړه وه دې مسكين دي يعنې طالب دي په شان ته د سوال د مسكين للحديث حديثو لره .

تهذيب التهذيب كې د عبد الله بن المبارك چې يو اځې د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ شان كې وګورئ ديو جارح قول ته به هم لاړ نه شي چې ډير اوږد تفصيل يې د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ په شان كې ده نو بيا ولې دومره تعصب كوي چې هغه يو قول وكړو چې مسكين الحديث د هغې غلط تأويل ته كوي د هغه نور اقوالو ته هم ګوره چې هغه د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ څومره ثقاوت بيانوي .

نو د حديث عبارت ته راځم :

قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من كان له امام فان قراءة الامام له قراءة .

له دې سره د وهابيانو هغه شبه هم دفع شوه دا الفاظ يو په سند د ابن ماجه كې دي چې هغه روايت د جابر بن عبد الله دي چې پاس د مسند احمد نه ما پيش كړو : **من كان له امام فقراءة الامام له قراءة** ، د ابن ماجه په سند كې جابر الجعفي راغلې دي په هغه باندې دوي جرحه كوي .

دويم مسند ابي حنيفة د امام ابو حنيفة رَحِمَهُ اللهُ په خپل سند سره رسولې دي هغه سند كې په رجالو باندې هيڅ اعتراض نشته دي نو دا بې دينان راشي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ باندې جرحه كوي وايي نه امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ ضعيف اوس د امام بيهقي له دې سند سره به څه كوي چې :

عبد الله ابن المبارك اخبرنا سفيان و شعبة و ابو حنيفة عن موسى بن ابي عائشة .

ابو حنيفه باندې خو به جرحه وكړي سفيان او شعبة سره به څه كوي دلته خو متابع هغوي دي كنه عبد الله ابن مبارك خو يو سند نه وايي ما ته سفيان هم دا حديث په دې الفاظو ويلې ما ته شعبه هم خبر داسې راكړي ما ته ابو حنيفه هم خبر داسې راكړي.

Scanned by CamScanner

اوس د ابو حنیفة جرحې ته څه اعتبار پاتې شو سره ددې نه چې ما د ۲۴ عمده جارحینو اقوال ما جمع کړې ځان سره چې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ ته یې حافظ او ثقه في الحدیث ویلې دي نو د یو څو کسانو قول ته څه اعتبار دي .

او که داسې د یو کس قول ته اعتبار وي په جرحه کې امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ تمام امت کې په حدیثو کې ثقه دي لیکن امام نسائي یې ضعیف ګڼي نو اوس که د یو کس قول ته اعتبار وي هغه نه هم بیا تیر شه نو دا خو ائمه دي دې چا به له چا سره رایه مخالفه وي .

او دغه وخت کې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ پسې افتراء د مرجئت وه او په دغه زمانه کې خوره وه څوک نزدې ورته نه راتله او یریدل هم ترې نه مناظره کې ډیر تکړه وه .

الابانة کې مې یو روایت ولیدو وایي امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ مدینې منورې ته راغې او دوه محدثین وایي ناست وه خپلو کې بحث شروع کړې وه امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ وربانديې رابنکاره شو وایي دوې خپلو کې ویلې چې راځي دا ځای پریږدو بیا به یوه مسئله کې بحث راواچوي هغه مسجد یې وایي پریښودلو لاړل ترې نه امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ داسې انسان وه چې مجلس کې څوک له ده سره مخامخ قدرې کیدې هم نه شو مناظر وه او مناظر ته څوک مخې ته ورځي علم ځان ته شئ دي یو سړي به غټ ملا وي خو مناظره به نه شي کولې .

امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ د زمانې مناظر هم وه دهریانو سره مرجئه وو سره معتزله وو سره دې ټولو سره یې مناظرې کړې دي او أصل کې چې دې جیل ته تلي دي هم دغه وخت قاضي القضاة د منصور باچا چې وه دا معتزلي وه دا خو بهانې وي ورته او څه یې .

چونکې خلک ډیر لرل هیڅ بې هیڅه یې څنګه لاس اچولې وې ورته چې ده کې څه نقصان دي چې جیل ته یې بوځي یو دم کوفه کې بلوې جوړیدله خلکو قیام کولو نو بادشاه په بل شکل بیولې نه شو دا ورته بهانې وي چې له ما سره قاضي شه هغه ته معلومه وه چې دې قضاء نه کوي ولې قضاء نه کوي ته د بادشاه خبره نه مني بهانه یې ورته جوړه کړه بندي یې کړو .

متکلمین دا لیکي چې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ امام احمد رَحِمَهُ اللهُ وغیره وو باندې چې کوم تکالیف راغلې دي دې زمانه کې وجه یې دا وه چې قاضیان دغه زمانه کې معتزله وه اکثر د بادشاهانو هغه اداري محاکمو ته دوي ځانه رسولې وه .

Scanned by CamScanner

مثال لکه په افغانستان کې د طالبانو امارت اسلامي کې اهل حدیث هم دننه شول او احناف هم دننه شول خو احناف ساده خلک دي کنه دا چې امارت ونیسي نو یو به ولایت غواړي او بل به وزارت غواړي او وزارت به هم هغه وزارت غواړي چې کوم کې شوره ډیره وي خو اهل حدیث به کوم ځای ته ځانونه رسوي چیرته د اوقافو پوسټ کې چیرته د تعلیم تربیه او فرهنګ پوستونو ته به ځانونه رسوي ځکه دوي د خپلې عقیدې پرچار له دغه ځایونو نه کوي.

نو چې اوقاف تعلیم او تربیه دوي ونیول نو ته به بیا څه وکړي مدارس به ددوي په قبضه کې وي مساجد به ددوي په قبضه کې وي دغه شان له مخکې نه خوارج او معتزله دغسې دي چې دوي کله هم راګډ شوې دي په اماراتو اسلامیه وو کې نو دوي تعلیم او تربیه او د قضا غوندې څیزونو ته ځانونه رسولې دي نو دغه وخت کې قاضیان معتزله وه دې آئمه وو ته یې بهانې لټولې.

او په جارحینو کې هم داسې شوې دي بعضې جارحین متهم په شیعیت سره دي هغه شیعه ګان دي او هغوي چونکې ډیر ذهین وه امت تسلیم کړې دي او د هغوي جرحو ته یې هم څه نا څه اعتبار ورکړې دي نو امامنا باندې بعضې جرحې د شیعه ګانو هم دي ځکه دې د شیعه ګانو سخت مخالف وه.

کمال دادی چې سړي د خپل مذهب مخالف په خپل صفت باندې راولي هغه یواځې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ چیرته هم د بل امام په تعریف باندې د پردي مقلد صفت کې کتاب نه دي لیکلې په امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ هغه انسان دي چې امام ذهبي وایي په سیر اعلام النبلاء کې چې ما د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ په تعریف کې:

انفردت بجزء في صفته. دده په صفاتو کې ما په یو مستقل جلد باندې انفراد کړې دي.

یعنې نور خو زه هر څه په یوه پاڼه کې خلاصومه خو د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ په تعریف ما په مستقل جلد کې کړې دي.

او ابن حجر عسقلاني ځو مره متشدد د شافعي مذهب دي لیکن هغه هم د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ په تعریف باندې مستقل کتاب لیکلې دي دا عجیبه خبره ده چې پردي مذهب والا دده په صفت کې شروع کیږي او ابن حجر صاحب وایي چې:

Scanned by CamScanner

لو كان الدين عند الثريا لذهب رجال من أبناء فارس حتى يتناولوه.

د بخاري حديث وايي دي کې اشاره امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ ته ده دا احناف نه وايي ابن حجر عسقلاني وايي دا ابناء فارس امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ دي .

ابن خلكان يوه خبره ليکلي ده چې د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ اولس (۱۷) احاديث ياد وه دومره تعصب اولس (۱۷) احاديثو نه دا دومره دين جوړېږي چې د دين يوه جزيه هم نشته چې په هغې کې قال ابوحنيفة او عند ابي حنيفة موجود نه وي او که رشتيا يې هم ۱۷ احاديث يادوي او د ۱۷ احاديثو نه يې دومره استخراج کړې وي نو دده نه عظيم بزرگ خو صحابه وو نه بعد دي امت کې راغلي هم نه دي چې د ۱۷ احاديثو نه دومره استخراج د مسائلو کوي دا خو يې عجيبه کمال دي .

نافع کبير کې عبدالحي لکهنوي رَحِمَهُ اللهُ د ابن خلكان اعتراض نقلوي او بيا وايي چې ابن خلكان څو کرخې بره دا ويلې چې ۱۷ احاديث يې ياد دي او بيا څو کرخې ښکته راشه دا يې ويلې چې د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ د حديثو استاذان ۵۰۰ وه نو که يو حديث يې ترې نه دې ياد کړې نو استاذ څنګه شو هغه وخت کې خو ليکل نه وه ليکل خو خلکو بد ګڼل هغه وخت کې به چې چا سره قلم او کتابچه وه نو خلکو به پسې خندل ويل به يې دې غبي ته ګوري قلم يې را اخيستې دي .

هغه زمانه کې هر څه خلکو په ذهن کې ساتل دا خو چې کله وروسته د خلکو ذهنونو هغسې کار نه کولو او د امام بخاري زمانه شوه محدثين سره کيناستل چې قلم والا پورې مه خاندئ ذهنونه خراب شول دين خرابېږي پرېږدي چې جمع يې کړي بيا څو مياشتې دې پسې ګرځيدل چې د حديث د ليکلو د جواز دليل پيدا کړي وايي په څه دليل يې جائز کړو چې ليکل د حديث جائز دي هلته نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړې وه چې :

لا تكتبوا عني غير القرآن . د قرآن نه سوا به ما نه بل څه نه ليکې .

چا چې ليکلي محوه يې کړي نو کيناستل چې اوس ضرورت دي خو د جواز دليل خو پيدا کړي کنه لټيدل لټيدل حتى چې يو کس مستند حديث پيدا کړو چې حجة الوداع کې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خطبه ولوستله اوږده خطبه وه په دې کې ابوشامه يو سپين ږيري وه راپاڅيدلو وايي

Scanned by CamScanner

یا رسول الله دا خو زما یاد نه شوله دا خو ډیر اوږد بیان وه نو نبي اکرم ﷺ بیان کې لا ولاړ دي چا ته یې امر وکړو :

واكتبوا لأبي شاة. ابي شاة ته زما دا تقرير وليکي .

بس دغه ځای محدثینو کلک کړو چې دا حدیث وه او د حدیث د لیکلو اجازت یې ابي شاة ته ورکړه ځکه ابو شا کمزوري وه حافظه یې کمزوري وه نو چې د هر چا حافظه کمزوري وي د هغه د پاره لیکل د حدیثو جائز دي د هغې نه بعد لیکل شروع شول .

نو چې ابن خلکان لیکي چې ۵۰۰ استاذان یې وه نو عبدالحي لکهنوي صاحب وایي چې یو حدیث یې ترې زده کړې نه دي استاذ یې څنګه شو لیکل خو نه وه هغه وخت کې چې کتابچه کې به یې لیکلې وې .

او که یو حدیث یې ترې زده کړې وي نو ستا په لاندینې کربنه ثابتوه شوه چې ۵۰۰ احادیث خو یې یاد وه ځکه ۵۰۰ استاذان لري نو بیا تحقیقي جواب کوي چې د امام ابوحنیفه رحمه الله ۱۷ احادیث نه دي مسند د احادیثو یې ۱۷ دي .

جامع المسانید وګوره چې هغه کې ۱۵ راغونډ شوې دوه لا نه دي را رسیدلې نو دا ۱۷ مسانید د احادیثو دي مسندونه دي په هر یو مسند کې ۲۰۰ یا ۳۰۰ یا ۵۰۰ زیات او کم احادیث پراته دي هغه اشاره دې ته کوي چې مسانید د ابي حنیفة دغه دي .

کله به دا اعتراض کوي چې امام ابوحنیفه رحمه الله خو څه لیکل نه دي کړي دا نو اوس خبره ده .

بنه یې کړي چې نه یې دي کړي لیکل خو هغه وخت کې جرم وه څه صفت خو نه وه کنه هغه وخت کې لیکل خو عیب وه چا کړي دي دا صحابه کرامو کې عبدالله ابن مسعود لیکل کړي دي عمرِ فاروق رضي الله عنه څه لیکل کړي دي یا صدیق اکبر رضي الله عنه څه لیکل کړي دي دا لیکل چې بنه کار وې صحابه کرامو ولې لیکل نه کول .

که څوک وایي چې عبدالله بن عباس رضي الله عنه لیکل کړي نو دروغ ده هغه لیکل نه دي کړي په دوي کې یو اځې د صدیق اکبر رضي الله عنه سره ۵۰۰ احادیث په یو کاغذ کې لیکل شوي وه او مبارک لاړو هغه یې هغلته دفن کړو او ټوله شپه یې وایي خوب نه کولو بي بي عائشه

Scanned by CamScanner

رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وايي ژړلي ، او سحريې ما ته وويل چې هغه كاغذونه راكړه او لاړ چيرته يې دفن كړو .

چې راغې وايي چې ولې وايي چې دې كې څه ما اوريدلي او څه مې د بل نه اوريدلي وه هسې نه هغه نه غلطي شوې وي او بيګا ټوله شپه ما خوب نه دي كړي او دا حديث راته مخې مخې ته كيدلو :

من كذب علي متعمداً فليتبوأ مقعده من النار .

بس وايي هغه مې دفن كړو .

نو هغوي كې چا هم ليكل نه دي كړي او كه څوك وايي چې تفسير ابن عباس دي دا هغه نه دي ليكلي دا خو روسته خلكو په مختلفو سندونو باندې درمنثور ابن جرير ابن ابي حاتم وغيره دې ټولو كې يو يو قول د ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پيدا كړي او صاحب ناست وي او دا يې راغونډ كړي دي .

دا تنوير المقباس دي د ابن عباس تفسير دې ته مهٔوايه تنوير المقباس عن تفسير ابن عباس د ابن عباس تفسير چې د دين په كتابونو خور اور شوې وه ښائسته روښانه اقتباس اخذ شوې دي .

نو ليكل هغه وخت كې نه وه بيا هم امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ د خپلو معصرينو د هر چا نه دير ليكل كړې دي .

مسانيدو كې څومره ليكل دي د هغه مسند نه څومره حديثونه هغه زمانه كې خلكو نقل كړې دي او دده شاګرد امام محمد رَحِمَهُ اللهُ چې څومره ليكل په هغه زمانه كې كړې يو معصريې هم نه دي كړې .

او كه څوك امام بخاري رَحِمَهُ اللهُ او امام مسلم رَحِمَهُ اللهُ يادوي نو دا روستني زمانه ده د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ وفات ۱۵۰ سنه كې دي او د امام بخاري په ۲۵۴ كې وفات دي نو ۱۰۴ كاله امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ له ده نه مخكني ده نو هغه زمانه كې چې د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ زمانه وي د چا كتابونه دي څوك پيدا كړي .

نو دا خبرې مې درته ددې لپاره وكړي چې يو عبد الله ابن مبارك هغه دده شيخ دي هغه ده پسې دا سپكه خبره نه كوي چې :

Scanned by CamScanner

مسكين في الحديث . مسكين الحديث ورته وايي.

او بل دغه حديث چې :

من كان له امام فان قراءة الامام له قراءة .

نو مونږ درته روايت د ابن ماجه نه پيش کوو او ته جرحه په جابر الجعفي کوي .

او که مونږ روايت د مسانيد ابي حنيفة نه پيش کړو نو ته جرحه په ابو حنيفه کوي تعصب کوي .

نو اوس دې سند سره به څه کوي چې عبدالله بن مبارک وايي :

اخبرنا سفيان والشعبة وابو حنيفة .

نو دلته خو د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ سره حضرت سفيان معي شو او شعبة معي شو .

او هلته ورسره جابر الجعفي معي شو دا ټول ملګري شول او دغه سند د غسې بيانوي بيا پرې جرحه څه پاتې شوه .

دارنګې عبدالله بن مبارک هم متفرد نه دې .

وكذلك رواه علي بن الحسن بن شقيق عن ابن المبارك وكذلك رواه غيره عن سفيان بن سعيد الثوري وشعبة بن الحجاج وكذلك رواه منصور بن المعتمر وسفيان بن عيينة واسرائيل بن يونس وابو عوانة وابو الاحوص وجرير بن عبد الحميد وغيرهم من الثقات الاثبات .

دارنګې المعجم الاوسط جلد ۸ صفحه ۴۳:

حدثنا محمود بن محمد المروزي ثنا سهل بن العباس المروزي نا اسماعيل بن علية عن ايوب عن ابي الزبير عن جابر .

دا هماغه د ابن ماجه روايت دې هغلته د ايوب شاګرد جابر الجعفي راغلې دې په هغه يې اعتراض کړې دې ، اوس دلته خو جابر نشته اسماعيل بن علية دې د هغه په ځاى باندې :

قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من صلى خلف الامام فان قراءة الامام له قراءة.

د امام قرائت دده قرائت دې .

دارنګې سنن ابن ماجه جلد ۲ صفحه ۳۳:

Scanned by CamScanner

حدثنا علي بن حمد حدثنا عبيدالله بن موسى عن الحسن بن صالح عن جابر عن ابي الزبير عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كان له امام فان قراءة الامام له قراءة.

دا په څو سندونو لاړو سند د معجم الاوسط ته وګوره هغه جابر الجعفي نه لري ايوب راځي د ابي الزبير په شاګردانو کې متابع شو د جابر الجعفي سره حديث که ضعيف هم شي خو تعدد د طروقو سره درجې د حسن لغيره قبول ته رسيږي او ايوب خو د مقبول نه دي.

دارنګې الموطأ د امام محمد جلد ۱ صفحه ۱۹۴:

قال اخبرنا ابو حنيفة قال حدثنا ابوالحسن موسى بن ابي عائشة عن عبدالله بن شداد بن الهاد عن جابر بن عبدالله عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال من صلى خلف الامام فان قراءة الامام له قراءة.

دارنګې الموطأ د امام محمد جلد ۱ صفحه ۱۹۵:

قال حدثنا الشيخ ابو علي قال حدثنا محمود بن محمد المروزي قال حدثنا سهل بن العباس الترمذي قال اخبرنا اسماعيل بن علية عن ايوب عن ابن الزبير عن جابر بن عبدالله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى خلف الامام فان قراءة الامام له قراءة.

دارنګې مصنف عبد الرزاق جلد ۲ صفحه ۱۳۶:

عبدالرزاق عن الثوري عن موسى بن ابي عائشة عن عبدالله بن شداد بن الهاد الليثي قال صلى النبي صلى الله عليه وسلم الظهر او العصر.

شک کوي د ماسپښين ياد مازديګر لمونځ يې وکړو.

فجعل رجل يقرأ خلف النبي صلى الله عليه وسلم. يو سړي د نبي عليه السلام پسې څه لوستل.

ورجل ينهاه. او بل سړي دی چې منع کوه يې.

فلما صلى. چې مونځ يې وکړو.

قال يا سول الله كنت اقرأ. ما قرائت کوه.

وكان هذا ينهاني. او دې بل منع کولم.

Scanned by CamScanner

فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم من كان له امام فان قراءة الامام له قراءة .

دا اوس د احنافو دليل دي مونځ يې كوه كه د ظهر وي كه د عصر شک هيڅ تا وان دلته نه كوي ځكه دواړه خفيه دي يو سړي قرائت كړې دي خوا كې ملګري منع كړې دي سلام چې وګرځيده هغه ده لره غصه دي زه دې ولې منع كولم ددې دواړو شور شو شور نبي اكرم صلی الله علیه وسلم ته ورسيدلو نو هغه راغې .

قال يا رسول الله كنت اقرأ وكان هذا ينهاني .

نو نبي اكرم صلی الله علیه وسلم دغه ځاى كې معرض د حديث بيانوي :

من كان له امام فان قراءة الامام له قراءة.

واضح دليل ددې شو چې د ظهر او د عصر او په خفيه مونځونو كې هم قرائت د امام له مقتدي نه كفايت كوي .

دارنګې الموطأ جلد ۱ صفحه ۸٦ :

وحدثني يحيى عن مالك عن بن شهاب عن بن اكيمة الليثي عن ابي هريرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم انصرف من صلاة . له مانځه نه راوګرځيدلو .

جهر فيها بالقراءة . دا جهري مونځ وه .

فقال هل قرأ معي منكم احد آنفا . تاسو كې چا ما سره اوس قرائت كولو .

فقال رجل نعم يا رسول الله انا . يو سړي ووېل زه و مه .

قال فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اني اقول . ما ووېل څه چل دي ما سره .

انازع القران . قرآن كريم كې منازعه راسره كولې شي .

فانتهى الناس . بس منع شول خلک چې صحابه دي .

عن القراءة . له قرائت نه .

مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فيما جهر فيه رسول الله صلی الله علیه وسلم بالقراءة حين سمعوا ذلك من رسول الله صلی الله علیه وسلم

Scanned by CamScanner

صحابه وو چې دا خبره کله واوریدله نو صحابه کرام د قرائت مع الامام نه منع شو .

دارنګې سنن دار قطني جلد ۲ صفحه ۱۱۴ :

حدثنا ابو بکر النیسابوري حدثنا بحر بن نصر حدثنا یحیی بن سلام حدثنا مالك بن انس حدثني وهب بن کیسان عن جابر بن عبدالله أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: کل صلاة لا يقرأ فيها بأم الکتاب .

هر یو مونځ چې په هغې کې الحمد لله و نه لوستلې شي .

فهي خداج . هغه ناقص دي .

الا ان یکون وراء امام . مګر که امام پسې وي نو ناقص نه دي .

دا څومره واضح دلیل د احنافو لپاره دي او دا حدیث ابن ماجه کې هم شته دي خو د ابن ماجه په سند کې بیا جابر الجعفي راغلې دي نو له هغې وجې نه چې په هغه اعتراض دي نو ما تاسو ته دارقطني نه په دویم سند د امام مالک رَحِمَهُ اللهُ سره حدیث پیش کړو چې هغه جرحه ددوي ختمه شي .

دې حدیث ته به ستاسو سوچ وي د هغوي استدلالات چې شروع کیږي اقوی د استدلالاتو د هغوي نه دا حدیث دي چې :

کل صلاة لا يقرأ فيها بأم الکتاب فهي خداج . یا غیر تمام ، یا هغه الفاظ چې لا صلاة الا بفاتحة الکتاب .

نو ګوري دا خو نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یوه عامه خبره کړې او ددې عام نه یې بل ځای کې تقید په استثنی سره کړې دي نو هغه استثنی هر ځای کې ورسره ولګوه کنه خپله دا معلومه شوه چې :

لا صلوة لمن لم يقرأ بفاتحة الکتاب .

هغه لګیږي د بدون الامام سره نو منفرد شو او امام شو مقتدي نه شو دا حدیث استثنی کوي : الا ان یکون وراء امام .

Scanned by CamScanner

او دارنګې فهي خداج کې رد په دوي باندې دي چې دوي قرائت د فاتحې ته فرض وايي او د فرضو په ترک سره نقصان نه راځي فساد راځي نو فهي خداج دا ناقص دي معنی دا چې شوې دي خو ناقص دي نو دا دليل د احنافو دي چې فاتحه فرض نه ده په مانځه کې بلکې واجب ده په ترک يې نقصان راځي خو فساد نه راځي .

سنن ابي داؤد جلد ۱ صفحه ۳۰۶ :

عن قتادة عن زرارة عن عمران بن حصين ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى الظهر . ماسپښين لمونځ يې وکړو .

فجاء رجل فقرأ خلفه سبح اسم ربك الاعلى فلما فرغ قال ايكم قرأ . کوم يو قرائت وکړو .

قالوا رجل . يو سړي وويل ما .

قال قد عرفت ان بعضكم خالجنيها . پوه شوم چې بعضو ما سره په کې جګړه شروع کړه . نو که دا په فاتحه رد نه دې نو په قرائت خو رد دي او وهابيان د قرائت هم قائل دي .

دارنګې الموطأ جلد ۱ صفحه ۸۴ :

وحدثني عن مالك عن ابي نعيم وهب بن كيسان انه سمع جابر بن عبد الله يقول من صلى ركعة لم يقرأ فيها بأم القرآن فلم يصل الا وراء الامام .

چا چې مونځ وکړو يو رکعت او فاتحه يې ونه لوستله د مونځ نه دي کړي يعنې کامل .

الا وراء الامام . مګر که د امام پسې وي استثناء وشوه .

دارنګې صحيح مسلم جلد ۲ صفحه ۸۸ :

حدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن ايوب وقتيبة بن سعيد وابن حجر قال يحيى بن يحيى اخبرنا وقال الآخرون حدثنا اسماعيل وهو ابن جعفر عن يزيد بن خصيفة عن ابن قسيط عن عطاء بن يسار انه اخبره انه سأل زيد بن ثابت عن القراءة مع الامام .

د زيد ابن ثابت نه يې تپوس وکړو چې امام پسې قرائت شته او که نه .

فقال زيد ابن ثابت . وفرمايل .

Scanned by CamScanner

لا قراءة مع الامام في شيء . امام پسې قرائت په څه شي دمانځه کې نشته نه په جهري کې شته نه په سري کې شته داد احنافو تائيد دي .

دارنګې الموطأ جلد ۱ صفحه ۸۶:

حدثني يحيى عن مالك عن نافع ان عبدالله بن عمر أنـه كان إذا سئل . چې چا به تپوس وکړو .

هل يقرأ أحد خلف الامام . امام پسې به څوک قرائت کوي ابن عمر رضي الله عنه به جواب فرمائلو :

اذا صلى احدكم خلف الامام فحسبه قراءة الامام . د امام قراءة ورته بس دي کنه .

واذا صلى وحده فليقرأ قال وكان عبدالله بن عمر لا يقرأ خلف الامام .

او سند څومره قوي دي : عن مالك عن نافع عن ابن عمر دي سندونو ته سلسلة الذهب ويل کيږي يو څو سندونه دي په هغې کې يو په کې عن مالك عن نافع عن ابن عمر دي دې ته سلسلة الذهب وايي او دې ته د سرو زرو ځنځير وايي محدثين دې کې څو هيڅ خبره نشته .

نو كان عبدالله بن عمر لايقرأ خلف الامام .

نافع وايي ده به هم قرائت خلف الامام نه کوه نو وهابيانو نه تپوس په کار ده چې مونږ يې شوې دي او که نه دوي څو وايي چې مونځ نه کيږي کنه .

قال يحيى سمعت مالكاً يقول الأمر عندنا أن يقرأ الرجل وراء الامام فيما لا يجهر فيه الامام بالقراءة ويترك القراءة فيما يجهر فيه .

امام مالک رحمه الله وايي زمونږ دا رايه ده مخکې د امام احمد صاحب رايه هم ما ذکر کړه او د امام مالک رحمه الله هم دغه رايه ده چې کوم ځای کې امام جهر کوي نو مقتدي دې نه لولي .

ويترك القراءة فيما يجهر فيه . او چې کله امام جهر نه کوي نو مقتدي دې بيا لولي .

دارنګې موطأ امام مالک جلد ۱ صفحه ۸۴:

Scanned by CamScanner

وحدثني عن مالك عن ابي نعيم وهب بن كيسان انه سمع جابر بن عبدالله يقول من صلى ركعة لم يقرأ فيها بأم القرآن فلم يصل الا وراء الامام .

دارنګې مصنف ابن ابي شيبة جلد ۱ صفحه ۳۸۶ :

حدثنا وكيع عن الضحاك بن عثمان عن عبدالله بن يزيد عن ابن ثوبان عن زيد بن ثابت قال لا تقرأ خلف الامام ان جهر ولا ان خافت .

ته به امام پسې څه نه لولي كه امام جهر كوي كه پټ والې كوي ګوري د زيد بن ثابت دا فتوى د مسلم د روايت تفصيل دي چې :

لا يقرأ خلف الامام في شيء . داد امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب دي چې كوم زيد بن ثابت بيان كړې دي .

دارنګې سنن الكبرى للبيهقي جلد ۲ صفحه ۱۶۰ :

اخبرنا ابو عبدالله الحافظ وابو سعيد بن ابي عمرو قالا حدثنا ابو العباس محمد بن يعقوب اخبرنا هارون بن سليمان حدثنا عبدالرحمن بن مهدي عن سفيان وشعبة عن منصور عن أبي وائل أنّ رجلاً سأل ابن مسعود عن القراءة خلف الامام .

د عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه د قراءة خلف الامام تپوس چا وكړو .

فقال انصت للقرآن فان في الصلاة شغلاً وسيكفيك ذاك الامام .

تا نه په دې قرائت كې امام كفايت كوي .

دارنګې شرح معاني الاثار جلد ۱ صفحه ۲۱۹، دا زه د مختلفو كتابونو حوالې ځكه ذكر كوم چې دا ټول سندونه معاني الآثار جمع كړې دي .

خو ما د اهل حديثو بيان واوريدلو وايي چې قرائت خلف الامام ته راشي وايي طحاوي به يې كلك راتينګ كړې وي چيرته بل كتاب دوي سره نشته .

اوس ګوري چې كتابونه مونږ سره شته او كه نه ابو داؤد مونږ سره دي بخاري مونږ سره دي او د مسلم حوالې مو ذكر كړې د دار قطني حواله مو هم پيش كړه موطأ خو ټوله زمونږ ده په دې باب كې ځكه هغه خو قائل زمونږ د مذهب دي د غسې ابن ابي شيبة له مونږ سره دي .

Scanned by CamScanner

نو چې کوم روايت ما بل ځای نه دي پيدا کړي نو ځکه ما معاني الآثار پيش کړې دي ګنې زه دا بالکل پيش کوم نه او باقي معاني الآثار په اتفاق د محدثينو ثقه دي خپل سند لري د حديثو په سند يې جرحه وکړه کنه.

معاني الآثار جلد ۱ صفحه ۲۱۹:

حدثنا ابوبكرة قال ثنا ابوداؤد قال ثنا خديج بن معاوية عن ابي اسحاق عن علقمة عن ابن مسعود رضي الله عنه قال ليت الذي يقرأ خلف الامام ملىء فوه تراباً.

کاش هغه سړي چې قرائت خلف الامام کوي دا خوله يې د خاورو ډکه شي ځومره غصه دي هغه چا لره چې د قرائت خلف الامام قائل دي.

دارنګې مصنف ابن ابي شيبة جلد ۱ صفحه ۳۷۶:

حدثنا وكيع عن الضحاك بن عثمان عن عبيد الله بن مقسم جابر قال لا تقرأ خلف الامام.

امام پسې به څه نه لولې د حضرت جابر رضي الله عنه فتوى ده.

دارنګې معجم ابن الاعرابي جلد ۵ صفحه ۲۷۰:

حدثنا الفضل قال وحدثنا ابونعيم قال سمعت ابن ابي ليلى ومر على دار ابن الأصبهاني فقال حدثنا صاحب هذه الدار وقد قرأ على أبي عبدالرحمن السلمي عن المختار بن عبدالله بن ابي ليلى عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه قال من قرأ خلف الامام فليس على الفطرة.

دلته فطرة اسلامي نه دي مراد له فطرة نه دلته سنت دي چا چې قرائت خلف الامام کوه دا په سنتو نه دي يعنې په سنتو برابر نه دي.

دارنګې السنن الكبرى للبيهقي جلد ۲ صفحه ۱۶۳:

اخبرنا محمد بن عبدالله الحافظ ومحمد بن موسى بن الفضل قالا حدثنا ابو العباس محمد بن يعقوب حدثنا اسيد بن عاصم حدثنا الحسين بن حفص عن سفيان عن عمر بن محمد عن موسى بن سعد عن ابن زيد بن ثابت عن ابيه زيد بن ثابت قال من قرأ وراء الامام فلا صلاة له.

چا چې امام پسې قرائت کوه مونځ يې واي نه کيږي.

Scanned by CamScanner

د لا صلاة له قول دده حمل كړي په جهري باندې او لا صلاة نفي د كمال كړي چا چې په جهري لمونځونو كې قرائت خلف الامام وكړو نو مونځ يې كامل نه دى ځكه مكروه تحريمي ترې شوې.

سنن دار قطني جلد ۲ صفحه ۱۲۳:

حدثنا بدر بن الهيثم القاضي حدثنا محمد بن اسماعيل الأحمسي حدثنا وكيع عن علي بن صالح عن ابن الأصبهاني عن المختار بن عبدالله بن أبي ليلى عن ابيه قال قال علي رضي الله عنه من قرأ خلف الامام فقد اخطأ الفطرة.

چا چې قرائت خلف الامام كوه سنت يې خطاء كړل.

دارنګې مصنف عبد الرزاق جلد ۲ صفحه ۱۲۹:

عبدالرزاق عن عبدالرحمن بن زيد بن اسلم عن ابيه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن القراءة خلف الامام.

منع يې كړې له قرائت خلف الامام نه.

قال وأخبرني اشياخنا ان عليا قال من قرأ خلف الامام فلا صلاة له.

د حضرت علي رضي الله عنه قول دا دى چې څوک امام پسې قرائت كوي مونځ يې كامل نه دى.

قال وأخبرني موسى بن عقبة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبو بكر وعمر وعثمان كانوا ينهون عن القراءة خلف الامام.

دې ټولو به د قرائت خلف الامام نه خلک منع كول.

دارنګې شرح معاني الآثار جلد ۱ صفحه ۲۲۰:

حدثنا ابن ابي داؤد قال حدثنا ابو صالح الحراني قال حدثنا حماد بن سلمة عن ابي حمزة قال قلت لابن عباس اقرأ والامام بين يدي فقال لا.

امام چې زما مخې ته يې قرائت لولمه ويل نه.

Scanned by CamScanner

دارنگي شرح معاني الآثار جلد ۱ صفحه ۲۰۵ :

حدثنا ابن مرزوق قال حدثنا وهب بن جرير بن حازم قال حدثنا ابي قال سمعت ابا يزيد المدني يحدث عن عكرمة عن ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ انه قيل له ان ناساً يقرءون في الظهر والعصر.

ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته چا وويل چې دلته څه خلک دي ماسپښين او مازديگر کې قرائت کوي.

فقال لو كان لي عليهم سبيل لقلعت السنتهم.

که زما پرې وس بَرشي نو ژبې به ترې کټ کړم.

گورئ د ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رايه هم د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ د رايې په شان ده په سري کې هم منع کوي.

دارنگې الموطأ د امام محمد جلد ۱ صفحه ۲۰۴ :

قال محمد اخبرنا داؤد بن قيس الفراء اخبرنا محمد بن عجلان ان عمر بن الخطاب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال ليت في فم الذي يقرأ خلف الامام حجراً.

عمرِ فاروق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي : كاش ! په خوله د هغه چا كې چې قرائت خلف الامام كوي كاڼي واي څوک پيدا شوې واي چې دا خولې ورته له كاڼو ډکه كړې واي وربنده كړې واي بالكل.

دارنگې مصنف ابن ابي شيبة جلد ۱ صفحه ۳۷۶ :

حدثنا وكيع عن قتادة عن داؤد بن قيس عن أبي بجاد عن سعد قال وددت أنَّ الذي يقرأ خلف الامام في فيه جمرة.

خوښه مې داده چې قرائت خلف الامام كوي خوله كې سكروټې واچول شي.

دارنگې روح المعاني جلد ۵ صفحه ۱۴۲:

وقال الشعبي أدركت سبعين بدريا كلهم يمنعون المقتدي عن القراءة خلف الامام.

دا حديث روح المعاني په مذكوره صفحه را اخيستې دي خو ما په متون الحديث كې ولټوه خو پيدا مې نه كړ.

Scanned by CamScanner

امام شعبي خود ۵۰۰ صحابه کرامو ملاقات کړې خو د ۷۰ بدري صحابه وو ملاقات يې کړې دي ، نو وايي چې د ۷۰ بدري صحابه وو ملاقات مې وکړو ټولو به د قرائت خلف الامام نه خلک منع کول .

دارنګې شرح ابي داؤد للعيني جلد ۳ صفحه ۵۰۳ :

وذكر اصحابنا ان منع المقتدي عن القراءة مأثور عن ثمانين من كبار الصحابة منهم علي والعبادلة رضي الله عنهم.

زمونږ ائمه دا نقلوي چې قرائت خلف الامام منع د مقتدي د ۸۰ لويو صحابه وو نه منقوله ده په هغې کې حضرت علي رضي الله عنه غوندې انسان دي او په هغې کې عبادلة الثلاثة يا اربعه دي .

که د يو چا ذهن ته دا راشي چې تا خو په سندونو تحقيق ونه کړو دې کې به ضعيف سند وي .

هغې د پاره دومره زه وايم چې دا څومره روايات ما ذکر کړه دا ټول ضعيف کړي نو يو ضعيف چې دومره طروق متعدد ولري او دومره مضمون پرې ثابت وي نو بيا يې درجه څه ده هسې ستاسو ذهن پرې خلاصوم چې دا ټول هم ضعيف شي د سند په لحاظ سره دا دومره کتب الحديث او جمع غفيره داد عمده صحابه وو فتوی ګاڼې دوي سره به څه کوي.

نو دا هغه مسئله وه چې وهابيانو شورش ور کړې چې د احنافو مونځ نه کيږي ځکه قرائت خلف الامام نه کوي او در حقيقت ددوي لمونځونه ناقص دي چې په جهري کې څوک قرائت خلف الامام کوي .

المبحث الثاني :

په اخره کې ددوي يو څو روايات ما را اخيستې دي يو کتاب دي په نوم د آثار السنن د علامه نيموي رحمه الله تصنيف دي هر حنفي ته په کار دادی چې دا پيدا کړي او له ځان سره يې وساتي دا ډير يو جامع کتاب دي دې مدينې منورې ته تللې وه هغلته يې افتراء اوريدلي وه د ديوبند د اساتذه وو نه مخکې دي .

Scanned by CamScanner

نو مدينه منوره کې علامه نيموي صاحب افتراء اوريدلي وه چې د احناف چې دي دا رايې تابع دي حديث نه لري نو دغه اعتراضونه پرې ډير بد لګيدلي وه نو چې واپس هندوستان ته راغې ده قسم کړې وه چې زه به تمامه فقه حنفي په حديثو ثابتومه بس بيا يې شروع وکړه چې کتاب الجناية ته ورسيدلو نو مبارک وفات شو هغه ارمان يې پوره نه شو .

نو دا يو جلد يې دنيا کې پاتې دي خو داسې کتاب يې ليکلي چې هر چا کتاب ليکلي نو مقابل جانب پرې رد کړې خو په آثار السنن تر اوسه چا رد نه دي کړي چيرته به هم د وهابيانو کتاب پيدا نه کړي چې د آثار السنن مقابله يې کړې وي ځکه دې داسې نا اشنا محقق دي چې په اسماء الرجال کې داسې تحقيق کړې چې د هغې څه جواب نه کيږي .

بيا دده شاګرد اعلاء السنن وليکلو د خپل شيخ هغه ارمان يې پوره کړو نو اعلاء السنن خو يقيناً له ده نه ډير تفصيلي دي خو طرزيې دومره ښکلي نه دي لکه دده چې څومره ښکلي طرز دي له هغه نه خبره ورک کيږي يعنې هغې نه اخذ په مشکله سره کيږي .

نو ددوي چې کوم ضعيف روايات دي هغه خو به زيات وي او هغه علامه نيموي اشارات ورته کړې دي جواب کړې دي خو هغه اقوى دليل چې له دوي سره حديث صحيحه دي او په دليل کې ذوي پيش کوي هغه حديث صحيح البخاري جلد ۱ صفحه ۱۹۲ کې مذکور دي :

حدثنا علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا الزهري عن محمود بن الربيع عن عبادة بن الصامت أن رسول الله ﷺ قال لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب .

دغه حديث ددوي هغه قوي دليل دي د سند په لحاظ سره خو علامه نيموي رحمه الله فرمايي :

لكن في الاستدلال بهذا الحديث نظر .

حديث خو صحيح دي د سند په لحاظ خو د قرائت خلف الامام د مقتدي لپاره ددې حديث نه اخذ په دې کې اعتراض دي .

همدغه حديث سنن ابي داؤد را اخيستې جلد ۱ صفحه ۳۰۲ کې د عبادة بن الصامت روايت ذکر کوي :

Scanned by CamScanner

قال لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب فصاعداً .

سند كې سفيان راځي .

قال سفيان لمن يصلي وحده .

داد هغه چاپاره كې دي چې ځان ته لمونځ كوي او يا امام وي داد مقتدي متعلق نه دي .

دارنګې سنن الترمذي جلد ۲ صفحه ۱۱۸ :

وأما أحمد بن حنبل فقال معنى قول النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب اذا كان وحده .

كله چې ځان ته وي اوس ته د امام احمد بن حنبل نه په دې حديث بنه پوهيږي ته د سفيان ثوري نه چې راوي ددې حديث دي او په سند كې راغلي له ده نه ته بنه پوهيږي چې داد قرائت خلف الامام متعلق را اخلي .

نو امام ابي داؤد د سفيان الثوري قول را اخلي چې :

لمن يصلي وحده .

او امام ترمذي چې دې هغه د امام احمد رَحِمَهُ اللهُ قول په دې ځاى را اخلي .

واحتج بحديث جابر بن عبدالله حيث قال من صلى ركعة لم يقرأ فيها بأم القرآن فلم يصل الا ان يكون وراء الامام .

دا الا ان يكون وراء الامام چې مخكې ما تاسو ته حديث ذكر كړ او ما درته ويلې چې دا استثنى ياده ساتي هغه ددغه ځاى لپاره چې استدلال په دغه حديث ددوي تام نه دي دې حديث كې دا نه دي راغلي چې مقتدي يا امام يا منفرد .

خو چې هر كله په روايت د جابر بن عبد الله كې دا راغلل چې الا ان يكون وراء الامام ، نو مقتدي يې ترې مستثنى كړه ددې حديث عام نه چې هر كله مستثنى شو نو حديث د لا صلاة لمن لا يقرء بفاتحة الكتاب پاتې شو حكم ددې تر امام پورې .

قال احمد بن حنبل فهذا رجل . دا دي جابر بن عبد الله يو سړي .

Scanned by CamScanner

من اصحاب النبي ﷺ تأول قول النبي ﷺ لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب ان هذا اذا كان وحده.

امام احمد دغې نه استدلال کوي چې دادي جابر ابن عبد الله د نبي عليه السلام صحابي دي هغه د لا صلاة الا بفاتحة الكتاب عام تر مقتدي نه پرېږدي بلکې مقتدي ترې مستثنی کوي: الا ان يكون وراء الامام استثنی يې کړې ده نو امام احمد دې نه اخذ کوي چې د نبي عليه السلام يو صحابي دي دغه حديث عام پرې نه ښودلو.

نو مونږ به په دې شکل جواب کوو چې راوي دا حديث يو بل صحابي جابر ابن عبد الله دا مختص تر اماما که تر منفرد که نه تر مقتدي استثنی يې وکړه ترې نه.

په رواتو کې سفيان الثوري دا مختص تر منفرد که امام احمد بن حنبل غوندې امام د حديثو دا مختص تر منفرد که نو حديث صحيح دي خو استدلال يې تام نه دي.

دويمه طريقه داده چې د بخاري حديث به ورته پيش کړي په همدې سره د عبادة بن الصامت روايت يې پيش کړې دي.

لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب فصاعداً.

نشته لمونځ چې فاتحه ونه لولي او څه زيات تلاوت ورته ونه کړي همدغه حديث امام ابي داؤد په صحيح سند سره زيادت د قول د فصاعداً په کې کوي.

وهابيانو نه اوس دا تپوس په کار دي چې دغه حديث د فصاعداً چې په کې راغلې دي دا تر امام منفرد دي او که دا تر مقتدي پورې عام دي که مقتدي پورې عامه وي نو دا خو وايي ستاسو هم فتوی نه ده دوي هم وايي چې فاتحې نه اخوا ته تلاوت مقتدي لره مستحب دي د ترک په صورت کې لا صلاة قائل نه دي.

او حديث دا ثابتوي چې: لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب فصاعداً.

څه زائد يې هم ونه لوستل نو مونځ يې نه کېږي نو د قيد د فصاعدا د روايت د ابي داؤد نه واضحه معلومه شوه چې دا مقتدي نه يادوي دا امام او منفرد يادوي.

Scanned by CamScanner

دريم دلته دوي په فرضيت د فاتحې درسره مباحثه کوي چې فاتحه فرض ده دليل دا پيش کوي ، نو د هغې نه جواب په څو طريقو صوري کيدې شي چې حديث دا متواتر نه دي خبرِ واحد صحيحه دي او اخبار احاد افاده د علم قطعي نه کوي د ظني کوي .

دوي ځان ته يو اصل جوړ کړې دي چې حديث صحيحه مفيد د علم قطعي دي نو ورته وايه په دغه خبره باندې ما ته اسلافو کې يو اصل راکړه .

اصول حديث خو به هغه منو چې کوم اسلافو بيان کړې دي اصولو حديث باندې کتابونه ليکل شوې هغه کتابونه اصول حديث باندې ليکل شوې هغه کتابونه چې اصولِ حديث کې ليکل شوې په هغې کې يو جزيه ما ته وښايه چې حديث صحيحه مفيد د علم قطعي دي .

دا خو ته بالکل خرق الاجماع کوي په دې مسئله کې وايي نه چې صحيح شو نو شبهه ختمه شوه نو شبهه کله ختمه ده احاد په کې راغلې شبهه بيا هم باقي ده قطعيت خو نه فائده کوي او که کوم سړي تعصب کوي د اسلافو اصول نه مني او وايي چې نه حديث صحيح مفيد د علم قطعي دي .

نو هغه ته وايه چې الله دې په سترګو ړوند کړه لکه په زړه چې ړوند يې ته خپله ګريوان کې فيصله وکړه چې حديث د لا صلاة الا بفاتحة الكتاب او قرآن عظيم الشان يو آيت ستا په نزد باندې په علم قطعي په افاده کې په مثابت دي .

آيا حديث مذکوره في البخاري هغه شان علم او يقين افاده کولې شي څومره يقين چې قرآن کريم افاده کوي نو چې نه يې شي کولې هغه مفيد د علم قطعي دي نو خپله به دلته ظني قول کوي که دا دې مفيد د علم قطعي کړ نو دا خو دې په مثابت د قرآن کريم کې وګرځوه په تواتر او حديث متواتر نه دي خبرِ واحد دي دده مرتبه خو د قرآن عظيم الشان نه په قطعيت کې کمه ده دې دې هم ګريوان کې سوچ وکړې د قرآن کريم د نص او مره قطعيت خو نه لري ولو که صحيح ثابت دي .

نو چې هغومره افاده د قطعيت نه شي کولې قرآن کريم مفيد د علم قطعي دي خپله خبرِ واحد مفيد د علم ظني پاتې شو که دا هم مفيد د علم قطعي وګرځي .

نو فرق به څه شي په مينځ د اخبار احاد او د قرآن عظيم الشان کې .

Scanned by CamScanner

بیا خو فرق پاتې نه شو په افادې د علم کې هلته هم منکر کافر شو دلته دې هم منکر کافر کړ نو فرق څه شي دې په کې نو دا مفید د علم ظني دې .

او حدیث ظني الثبوت او قطعي الدلالة دا افاده د وجوب کوي او د فرضو نه شي کولې ځکه دلیل کې شبهه راغله نو لهذا فاتحه واجب ثابته شوه فرض نه همدغه د احنافو رایه ده چې واجب ده او فرض نه ده .

او بله طریقه داده چې روایت د حضرت ابوهریره رضي الله عنه کې دا راغلي :

فهي خداج . که چا ونه لوستله نو مونځ یې ناقص دې .

نو ناقص خو فاسد ته نه ویل کیږي لکه حدیث مبارک کې راځي :

الصلاة مثنى مثنى ان تشهد في رکعتين وان تباءس وتمسکن وتقنع بيديك وتقول اللهم اللهم فمن لم يفعل ذلك فهي خداج . (جامع الأصول ج ۵ صفحه ۴۲۳).

چا چې ونه کړو مونځ یې ناقص دې .

اوس به هلته څه معنی کوي چې مونځ یې نه دې شوې چې چا دعاء بعد الفرض یا بعد السنة نه ده کړې .

خو ناقص معني دا چې آدابو کې کم شو کنه د خداج اطلاق خو په دغې هم کیږي ناقص ورته ویل شوې چې ناقص وویلې شو .

نو لا صلاة کې نفي د جنس مه کوه نفي د صفت الجنس وکړه .

دا لا صلاة کې کوم لا دې لنفي الجنس دې کنه او تاسو په جامي کې ویلې اطلاق د لا لنفي الجنس اختصار دې په حقیقت کې دا لا لصفت الجنس ده یعنې لا لنفي صفت الجنس ده مثلاً لا رجل قائماً في الدار په یو کور دې ډزې شروع کړې دي او یو چغه وکړي لا رجل قائماً في الدار په کور کې ولاړ سړي نشته بس ډزې بندې کړي .

ددې اوس څه معنی سړي نشته که ولاړ نشته ولاړ نشته کنه سړي خو په کې دې لا رجل قائماً في الدار نفي د صفت د رجل نه کوي چې قیام دې قیام ترې نفي کوي سړي نه نفي کوي نو

Scanned by CamScanner

لا لنفي صفت الجنس ده دا لنفي الجنس نه ده اطلاق د نفي الجنس ولې کيږي وايي اکثراً دي د پاره خبر لفظ د موجود راځي لکه لا اله موجود اکثر داسې راځي د الفاظِ عامو نه يې خبر راځي.

نو چې هر کله د الفاظِ عامو نه يې خبر راغې او لا لنفي الجنس کې نفي صفت الجنس او دغه وخت کې صفت دده وجود دده دي او د يو ذات نه چې دغه وجود نفي کړي خو ذات خپله ختم شو نو لا لنفي الجنس په دغه وجه ورته وايي چې په کومو ځايونو کې ددې د پاره خبر وجود راشي موجود او ته دا لا صفت د وجود ته راجع کړي او دا وجود ترې لرې کړي چې وجود دې لرې کړ خو ذات دې لرې کړو نو ځکه ورته نفي الجنس وايي تغليباً دغه اطلاق شوې دي ورنه په حقيقت کې دا نفي صفت الجنس ده نفي د جنس نه ده.

نو لا صلاة دا لا دې جنس ته مه متوجه کوه صفت ته يې متوجه کړه لا صلاة چې جنس ته متوجه شو معنى جنس مونځ نشته يا د مانځه هغه ذات يې نشته دي خو فرض دې ترې ثابته کړه او که ته يې صفت ته متوجه کړي لا صلاة کاملة مونځ شته دي خو کامل نه دي صفت ترې نفي کړه مونځ مه نفي کوه.

او لا دلته دې هم لنفي صفت الجنس په حقيقت کې خو هغه وخت کې نفي د جنس وي چې خبر ورته موجود را واخلي او کوم محدث به دا معنى وکړي چې لا صلاة موجود الا بفاتحة الکتاب.

مونځ موجود نه دي سوا د فاتحې د کتاب نه خو ټول فقهاء او محدثين دغه ځاى کې دا وايي چې لا صلاة کاملة، کامل مونځ نه دي چې فاتحه نه وي.

او داسې ډير ځيزونه دي چې هغې ته نسبت د لا صلاة شوې دي لکه لا صلوة لجار المسجد الا في المسجد، د ګاونډي د مسجد مونځ نه کيږي مګر په مسجد کې اوس لا ذات ته کله راجع کولې شي چې ذات يې نه کيږي نه لا صلاة کاملة کامل نه دي ځکه جمع ترې پاتې شوې ده.

Scanned by CamScanner

نو دا اقوی ادله د مثبتينو د قرائت خلف الامام نه دي خو استدلال يې تام نه دي حديث باندې هيڅ جرحه نشته حديث قويه دي .
خو دا چې نبي اکرم ﷺ د چا باره کې ويلې دي هغه نه دي معلوم هغه نور صحابه کرام وراء الامام استثناء کوي سفيان الثوري تر منفرد پورې خاص کوي .
امام احمد رحمه الله يې تر منفرد خاص کوي ائمه يې تر منفرد پورې خاص کوي نو دغه استدلال تام نه دي .
دويم روايت : هغه روايت د ابي داؤد او د ترمذي دي او امام بخاري په جزء قرائت خلف الامام کې را اخيستې دي هغه هم روايت د عبادة بن الصامت دي :
حدثنا عبدالله بن محمد النفيلي حدثنا محمد بن سلمة عن محمد بن اسحاق عن مکحول عن محمود بن الربيع عن عبادة بن الصامت قال کنا خلف رسول الله ﷺ في صلاة الفجر فقرأ رسول الله ﷺ .

فثقلت عليه القراءة . قرائت پرې درروند شو .
فلما فرغ قال لعلکم يقرءون خلف امامکم قلنا نعم هذا يا رسول الله ﷺ .
قال لا تفعلوا الا بفاتحة الکتاب فانه لا صلاة لمن لم يقرأ بها .
نو دا الفاظ اوس په دې دال دي چې مقتدي يې هم ونه لولي نو لا صلاة راجع شو ورته .
دا حديث يو خو دې په سند کې مکحول راغلې دي عن محمود بن الربيع او مکحول معروف دي په تدليس باندې دلته يې عنعن کړې ده او عنعن د مدلس مقبوله نه وي دا يو علت فمعلول بثلاثة وجوه دا حديث معلول دي په درې وجهو يو يې سند کې مکحول دي وهو مدلس وقد عنعن ، مدلس دي عنعن يې کړې .
حافظ ذهبي په ميزان الاعتدال د مکحول دمشقي متعلق ليکي :
مفتي اهل دمشق وعالمهم والثقة غير واحد .
ډيرو علماو يې توثيق کړې دي .

Scanned by CamScanner

وقال ابن السعد في الطبقات ضعفه جماعة . يوه لويه ډله يې تضعيف کوي .
امام ذهبي وايي :
قلت هو صاحب تدليس . دې مدلس وه .
وقد رمي بالقدر . مرمي وه په قدريت باندې .
نو هغه محدثين چې قدريت او اعتزال جرحه ګڼي د هغوي په نزد خو حديث ضعيف دي بيا .
او دارنګې عنعن د مدلس چې مقبوله نه ده د هغوي په نزد دا کله په شاهد کې پيش کيدې شي .
مرمي بالقدر وه دې قدريه وو نه وه .
وقال في الطبقات الحفاظ . امام ذهبي وايي .
يرسل کثيراً . ډير زيات ارسالات به يې کول .
ويدلس عن ابي بن کعب عن عبادة ابن الصامت وعائشة . خاصتاً د بي بي عائشې رضي الله عنها عبادة ابن الصامت او د ابي بن کعب نه به يې تدليسات کول دده په سندونو کې .
فثبت انه يدلس ويرسل عن الصحابة کثيراً وهذا الحديث رواه معنعناً عن محمود ابن الربيع .
نو يو اعتراض دغه دې چې دلته د مکحول مدلس عنعن راغلې ده ، دويم اعتراض دادی :
وقد اضطرب في اسناده . دده په سند کې اضطراب دې .
امام بيهقي په سنن کې په جلد ۲ صفحه ۱۶۴ کې چې حاشية جوهر النقي پرې لګيدلې ده هغې ذکر کړې دي :
قلت رواه مکحول مرة عن عبادة بن الصامت مرسلاً . بعضې سندونو کې مکحول داد عبادة بن الصامت نه مرسل پيش کوي سند کې محمود بن الربيع ترک کوي .
دويم : واخرى عن نافع بن محمود عن عبادة .

Scanned by CamScanner

دويم سند کې عن نافع بن محمود عن عبادة پيش کوي .

دريم : تارة عن محمود عن عبادة . په دريم سند کې عن محمود عن عبادة پيش کوي .

وتارةً عن محمود عن ابي نعيم انه سمع عبادة عن النبي صلى الله عليه وسلم .

اوس دلته څلورو سندونو باندې مکحول روايت کوي کله ارسال کوي د عبادة نه واسطه په کې د نافع بن محمود پريږدي کله په واسطې د نافع بن محمود عن عباده پيش کوي ، او کله عن محمود عن عبادة نو نافع نه نه د پلار د محمود نه يې پيش کوي او کله عن محمود عن أبي نعيم أنه سمع عبادة بن الصامت .

اصل کې د نافع بن محمود د عبادة نه سماع نشته دي نو چې سماع نشته دي دلته په وسط کې قطعه راغله حديث بيا څنګه قوي شو او څنګه شاهد پيش کيږي .

نو بعضې رواياتو کې بيا عن محمود عن ابي نعيم انه سمع عبادة دي نو دا اضطراب سندي دي .

نو علامه نيموي فرمايي :

فادخل بين محمود وعبادة رجلاً آخر وهو ابو نعيم فاضطرب اسناده والاضطراب مورث يضعف .

نو دويم علت دا دی چې دې کې اضطراب دي .

دريم اعتراض دا دی چې ددې په سند کې محمد ابن اسحاق راغلې دي ولا يحتج به اذا انفرد . هغه چې په سند کې يو اځې راشي مدار وګرځيږي او د هغه متابع موجود نه وي دليل کې نه شي پيش کولې په هغه جرحې دي .

حافظ الذهبي په ميزان الاعتدال کې په ترجمه د محمد بن اسحاق کې ليکي :

وما انفرد به ففيه نكارة . چې کله دې منفرد وي هغه کې نکارت وي .

فان في حفظه شيئاً . دده په حافظه کې څه کار وه يعنې کمزورې وه .

حافظ ابن حجر په درايه کې ليکي :

Scanned by CamScanner

في كتاب الحج وابن اسحاق لا يحتج بمن فرد به من الاحكام فضلاً عما اذا خالفه من هو اثبت منه .

نو فالحديث معلول بثلاثة وجوه .

علامه نيموي وايي :

فبذلك بطل قول من زعم ان هذا حديث حسن .

چا چې دې حديث ته حسن ويلې دي نو د هغه قول ورباطل شو چې دې کې دري علتونه دي عنعن د مدلس مکحول ورکيده اضطراب د مکحول دي بين عبادة وبينه ، چې کله زيادت د ابونعيم کوي او کله نه کوي .

او بل تفرد د محمد ابن اسحاق دي چې مدار راغلې متابع نه لري او محمد بن اسحاق اذا انفرد لا يحتج به .

څه نور روايات ددوي په دې مسئله باندې شته دي ضعيف او باقي کوم زيات چې دوي پيش کوي د صحابه وو اقوال دي وه دې شرميږي ، ځکه بشاوري وايي :

هذا موقوف لا حجة في الموقوفات . نو موقوف خو ددوي په نزد دليل نه دي نو بيا يې پيش کوي ولې .

د صحابه وو فتوى خو دوي ته دليل نه ده هغه چې نه ترې واوري او نه يې ورسره ومني هغه خو لنډه خلاصه کړي امين الله بشاوري وهابي اول نه آخره پورې څه د پاسه څلويښت (۴۰) ځايه دا ليکلي چې موقوف کې دليل نشته نو چې موقوف کې دليل نشته دي نو مونږ ته يې څه ته پيش کوي بيا .

د هغوي خو مسند لتوي او مجرحې اګر که ضعيف دي علامه نيموي پرې رد ود کوي خو چې ضعيف نه هم شي البته يو روايت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه دوي پيش کوي ډيرپرې نازيږي چې ابوهريرة رضي الله عنه نه شاګرد تپوس وکړو چې امام وړاندې وي بيا يې هم لولمه اقرأ بها في نفسك يا فارسي .

اوس دا فتوى ذ چا ده نو داد ابوهريره رضي الله عنه خپل شاګرد له چې اقرأ بها في نفسك يا

Scanned by CamScanner

فارسي ، امام چې قرائت کوي زه یې لولمه هاو لوله یې في نفسك یا فارسي .

نو د هغې جواب په څو طریقو دي یو دا فتوی د حضرت ابو هریره رضي الله عنه ده موقوف لا حجة في الموقوفات .

نو اوس د حضرت ابو هریره رضي الله عنه فتوی په مقابل د فتوی د عبد الله ابن مسعود ، د زید ابن ثابت ، جابر بن عبد الله ، عبد الله بن مغفل ، عبد الله بن عباس ، عبد الله بن عمر خپله عمرِ فاروق رضوان الله تعالی علیهم اجمعین چې کومې فتوی ما مخکې پیش کړې خپله ګریوان کې سرټیت کړي دده دا فتوی به په مقابل د هغه فتوو کې څومره اهمیت ولري .

بله دا چې دغه حدیث کې جهر نه دي راغلې زه یې وایمه چې امام یې وایي وایي هاو وایه یې خو په نفس کې وایه دلته د جهر څه ذکر نشته دي د ماسپښین یا د مازدیګر لمونځ به وي وایه ورپسې هغه خو خلاف اولی مونږ ګڼو جائز خو یې ګڼو کنه .

د پنجاب یو عالم دلته یو بل عجیبه جواب کوي هغه ورته وایي د حضرت ابو هریره رضي الله عنه دا خبره چې : اقرأ بها في نفسك یا فارسي .

وایي ددې دا معنی نه ده چې پټه یې وایه یعنې امام به لګیا وي ته یې پټه لوله وایي دا معنی نه ده هغه مناظر ورته وایي څه معنی یې ده وایي ددې معنی داده چې :

اقرأ بها حین کنت منفرداً . چې کله ځان ته وي نو لوله یې دا یې معنی ده .

هغه وهابي ورته وایي دا معنی د سره په لغتو کې نشته .

اقرأ بها في نفسك . پټه یې لوله دا یې معنی ده هغه ورته وایي وایي د اسم تعریف راته وکړه :

کلمة تدل علی معنی في نفسه . ددې څه معنی ده کلمه ده چې دلالت کوي په معنی باندې ، في نفسه ، ددې في نفسه څه معنی ده چې پټه دلالت کوي ښکاره یې نه کوي که ذ في نفسه معنی داده چې : کلمة تدل علی معنی منفرداً مستقلاً دلالت په معنی انفراداً کوي او استقلالاً یې کوي .

وایي ددې دا معنی ده چې :

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

اقرأ بها في نفسك حين كنت مستقلاً ومنفرداً . كله چې ځان ته وي نو لوله يې .
هغه وهابي نه يې لاره ورکه کړې ده .
وايي دا خو اصول دي په احاديثو کې وايي په احاديثو کې هم درته ښودلې شمه :
من ذكرني في نفسي ذكرت في نفسي . وايي د دې څه معنى ده چې څوک مې پټ يادوي زه يې پټ يادوم دا معنى وايي نه ده .

من ذكرني منفردا ذكرته منفردا . ځکه وروسته پسې راځي :
من ذكرني في ملاء ذكرته في ملاء خير منه .

المقابل د ملاء کې دا راغله چې هر کله دا مقابل د ملاء کې راغله نو دا انفراد دي او هغه جمع ده .

نو من ذكرني في نفسي . دا معنى څه ده منفرداً ځان ته ما يادوي نو زه به يې ځان ته ياد کړم .

وايي اقرأ بها في نفسك معنى دا چې منفرد يې نو لوله يې دا معنى نه ده چې پټه يې لوله تر آخره پورې وهابي سره څه جواب نه دې پيدا شوي .
نو خلاصه دا چې قرائت خلف الامام جماهير له مونږ سره دي چې په جهري وو کې نه دي کول په کار که سري کې وايي خلاف اولى او که چا ولوستله څه باک نه کوي کراهيت هلته بيا تنزيهي دي په درجه د لا ينبغي کې دي .

مسئلة قرائت خلف الامام ختمه شوه

Scanned by CamScanner